

Društveni položaj žena i institucija braka u odabranim djelima Marije Jurić Zagorke, Zofke Kveder i Jagode Truhelka

Kapelić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:157014>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Matea Kapelić

**Društveni položaj žena i institucija braka u
odabranim djelima Marije Jurić Zagorke,
Zofke Kveder i Jagode Truhelka**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Matea Kapelić
Matični broj: 0009090568

Društveni položaj žena i institucija braka u
izabranim djelima Marije Jurić Zagorke,
Zofke Kveder i Jagode Truhelka

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Mario Kolar

Rijeka, 1. rujna 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Društveni položaj žena i institucija braka u izabranim djelima Marije Jurić Zagorke, Zofke Kveder i Jagode Truhelka* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marija Kolara.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Matea Kapelić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Biografije autorica	3
2.1. Marija Jurić Zagorka	3
2.2. Zofka Kveder	5
2.3. Jagoda Truhelka	6
3. Položaj autorica u književnoj kritici	9
3.1. „Moderna vitezica“	10
3.2. „Višejezična književnica“	13
3.3. „Osječka učiteljica“	14
4. Društveni položaj žena i institucija braka	17
4.1. Zagorkina <i>Mala revolucionarka</i> i brak iz ljubavi	18
4.2. <i>Misterij žene</i> Zofke Kveder i brak kao teret	21
4.3. <i>Plein air</i> Jagode Truhelka i protivljenje braku	23
5. Iste, ali i različite: što je isto, a što različito u navedenim prikazima žene i braka	27
6. Zaključak	30
7. Popis literature	32
8. Sažetak i ključne riječi	36
9. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku	37

1. Uvod

Žene i njihov status u književnosti od prvih njihovih javljanja privlače pozornost književnih teoretičara i kritičara. To se nije promijenilo do danas. Svakodnevno ili barem na mjesečnoj bazi izlaze kritike, znanstveni radovi, knjige koje govore o ženama, ženskim autoricama, ženskim likovima, položaju žena u književnosti ili u povijesti književnosti i danas. Takvom temom bavim se i ja u ovom završnom radu. Osim društvenog položaja žena dotaknula sam se i društvene institucije braka koji je u povijesti književnosti opisan kao poseban način života kakvog danas ne poznajemo. Takve općenite pojmove i teorije detaljnije sam obrazložila na primjeru nekoliko djela ženskih književnica koje su bile dio jedne od nekoliko prekretnica u hrvatskoj, ženskoj književnosti.

Moj fokus u radu bit će na romanima *Mala revolucionarka* Marije Jurić Zagorke i *Plein air* Jagode Truhelke te zbirci proznih crtica *Misteriji žene* Zofke Kveder. Sve tri autorice i spomenuta njihova djela privukla su pažnju mnogih kritičara i teoretičara, ali i ostalih autora njihova vremena. Prvenstveno zbog načina pisanja, ali i onoga o čemu su pisale. U sva tri djela mogu se uočiti feminističke ideje i prepoznati takozvana „borba“ tadašnjih književnica za svoja prava i prava svih ostalih žena. Autorice su svoja djela stvarale na kraju devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća i kako bi se moj rad, ali i svi ostali radovi na tu temu, pa samim time i sama djela, mogla shvatiti važno je poznavati u kakvom su društvenom položaju bile žene tada i što je za njih značio brak.

U 19. stoljeću žene počinju raditi u tvornicama i uključivati se u obrazovanje, nastaju prve ženske škole i žene postaju dionice društvenog života. Isto tako javlja se veliki broj umjetnica, bilo književnica, bilo slikarica, bilo glazbenica. Neka od značajnijih žena tog doba su Slava Raškaj, Ivana Brlić Mažuranić, Marija Jambrišak, Cvijeta Zuzorić i umjetnice koje su „glavne junakinje“ ovog rada, Zagorka, Truhelka i Kveder. Sve one uvidjele su da se društvo mijenja i razvija te iskoristile tu priliku kako bi započele vlastitu borbu za ženska prava. Valja imati na umu da su tek u 19. stoljeću žene polako ulazile u „muško“ društvo i to se mijenjalo na bolje, ali još uvijek su ostale zakinite u nekim segmentima društvenog života. Tako žene još uvijek nisu smjele raditi ništa osim biti pralje, pomoćne radnice u tvornici ili učiteljice. Smjele su pohađati samo ženske škole, i to samo one žene koje su imale visoki status u društvu. Nisu smjele glasati i biti dio bilo kakvih političkih organizacija, bile su podređene muškarcima, prvo očevima, a nakon udaje i muževima. Sveobuhvatno rečeno, živjele su prema patrijarhalnom

uređenju u kojem je žena bila „sluga“ muškarcu i koja je ulazila u brak pod prisilom i birala partnera po naredbama majke za brak u kojem nema ljubavi.

Sve te društvene nedostatke kojima su žene još uvijek bile ograničene nastojale su promijeniti autorice kroz svoje ženske likove. Svaki ženski lik nastojao je prenijeti feminističke ideje autorica i potaknuti ostale žene koje o njima čitaju na razmišljanje o njihovom društvenom položaju. Tako se ženski likovi u romanima kojima sam se posvetila bore za obrazovanje, za brak iz ljubavi, za vlastito uzdržavanje i zaposlenje, za slobodu izražavanja, za slobodu izbora, za slobodu odabira zanimanja i posla, za slobodu od muškog nasilja i sl.

Sve te spomenute pojmove i ideje razradila sam u ovom radu u kojem sam nastojala istaknuti mnogo više o autoricama i njihovu djelu kako bi razumijevanje njihovih feminističkih ideja bilo lakše i jednostavnije. U prvom dijelu ukratko govorim o biografijama autorica koje su napisali književni povjesničari i koje se mogu pronaći u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* i *Leksikonu hrvatskih pisaca*. Nakon biografija iznosim ono što su ostali književnici i teoretičari govorili i pisali o Zagorki, Kveder i Truhelki, nakon čega svu pažnju i najveći dio ovog rada posvećujem njihovim navedenim djelima. Posebno pritom istražujem kako se u njima odrazio društveni položaj žena i institucija braka. Istražila sam zatim i koje su im sličnosti, a što je to što ih čini različitim. Na kraju rada nalazi se zaključak u kojem sam iznijela sve teorije i ideje koje se provlače kroz rad.

Cilj je ovog rada analizirati na koji su način autorice s početka dvadesetog stoljeća tretirane od strane sadašnjih teoretičara, književnika i povjesničara, ali i njihovih suvremenika, koji su i utjecali na njihov status u kanonu. Cilj je istražiti i kako su shvaćane njihove ženske „kopije“ u njihovim djelima. Sve to imat će za svrhu propitati kakav je bio društveni položaj žene, kako je funkcionirala institucija braka te koje su razlike koje se mogu uočiti u djelima na tom području.

2. Biografije autorica

Kad se započinje priča o nekom književniku ili književnici vrlo je važan segment biografije. O svakom autoru i autorici postoji biografija koju su napisali književni povjesničari, neki uz pomoć samog autora ili autorice, dok su nekima podaci koje bi autor ili autorica napisali u svojim djelima stvarali samo poteškoće o istinitosti podataka. Što su književni povjesničari napisali o Zagorki, Truhelki i Kveder te postoje li podaci oko kojih ni sami povjesničari nisu bili sigurni kad se govori o trima autoricama, donosim u sljedećim redovima ovog rada.

2.1. Marija Jurić Zagorka

Prvo što se može pronaći u svakoj biografiji o Zagorki je to da se smatra prvom hrvatskom novinarkom. Bila je prva hrvatska žena koja je bez obzira na uvrede, poniženja i odbijanja radila kao novinarka u časopisu *Obzor*. Svoj posao u časopisu započela je 1896. anonimnim objavljivanjem članka na mađarskom jeziku pod naslovom *Egy Percz*, što u prijevodu znači *Jedan časak*. Prije svog zaposlenja u *Obzoru* prošla je trnovit put.

Datum Zagorkina rođenja do novijeg vremena nije bio jasno definiran. No, 2006. godine književnica i teoretičarka Slavica Jakobović Fribec pronašla je Maticu rođenih u kojoj se jasno navodi da je Zagorka rođena 2. ožujka 1873. godine. Kao godine njezina rođenja do tada su se navodile 1873., 1876. i 1879. Jakobović Fribec je na istraživanje potaknula činjenica da na Zagorkinu nadgrobnom spomeniku piše datum rođenja 1. ožujka 1879., dok se u dokumentima iz osnovne škole koju je pohađala navodi da ju je završila 1886. godine, što bi značilo da je školu završila sa samo sedam godina. Prema takvom proučavanju može se zaključiti da je njena godina rođenja ipak 1873. iako ona i sama u nekim autobiografskim zapisima navodi 1879. To je jedan od podataka s kojim su povjesničari imali problema u stvaranju biografije Marije Jurić Zagorke. Ono što je potvrđeno je to da je živjela u selu Negovec kraj Vrbovca sa svojom obitelji na imanju baruna Geze Raucha, a upravitelj tog imanja bio je njen otac. Ondje je primala privatne poduke.

Da joj je život otpočetak bio težak i nepravedan govori i sama u svojim autobiografskim tekstovima *Tko ste vi?*, *Što je moja krivnja?* i *Kako je bilo?* U njima se može pronaći da je živjela u disfunkcionalnoj obitelji koja ju je u potpunosti zanemarivala i odbacivala. Za to ne postoje dokazi, ali sabotiranje njena školovanja i prisilna udaja sa šesnaest godina ukazuje nam na to da je se majka sigurno željela „riješiti“. Udali su ju za mađarskog željezničarskog

činovnika i otišla je u Mađarsku. Život u Mađarskoj joj je pružio mnoga loša iskustva, ali i priliku da se ostvari kao mađarska književnica, što je ona zbog svoje ljubavi prema domovini odbila. Nakon što pobjegne od muža, njen život se u potpunosti mijenja.

Nakon tog povratka u Zagreb započinje njena novinarska karijera u časopisu *Obzor*. Nakon objavljivanja anonimnog članka na mađarskom jeziku, Zagorka dobiva podršku tada vrlo utjecajnog biskupa i političara Josipa Jurja Strossmayera i zapošljava se kao prva hrvatska novinarka. Objavljivala je političke članke, crtice, autobiografske zapise, političke debate i feljtone. Stvarala je puno djela i sav svoj trud i znanje uložila u časopis. No, bez obzira na uporan rad i trud konstantno nije bila cijenjena te je odbacivana zbog toga što je bila žena. Osim u *Obzoru* objavljivala je i uređivala tekstove u *Trnu*, *Nadi* i *Vijencu*. U razdoblju njena rada za *Obzor* Zagorka je spoznala činjenicu da Hrvati čitaju samo njemačku i ostalu stranu književnost što je nju kao protivnicu mađarizacije i germanizacije jako povrijedilo. Uz to bila je jedna od prvih zagovornica borbe za ženska prava, već samim svojim postupcima kroz život, što je primijenila i u svojim kasnijim djelima. Upravo ju je sve to potaknulo da krene pisati romane koje će čitati hrvatske žene.

Prvi svoj roman koji je objavila bio je *Roblje* u *Obzoru* 1899. godine. Među prvim romanima nalaze se i *Vladko Šaretić* koji je objavljen 1903. godine te *Kneginja iz Petrinjske ulice*, objavljena 1910. godine i označena kao prvi hrvatski kriminalistički roman. Zagorka se smatra i autoricom prvog hrvatskog znanstveno-fantastičnog romana *Crveni ocean*, koji je objavila 1918. godine. Sve te uspjehe srušila je sa svojim povijesno-popularnim romaneskim ciklusom *Grička vještica*. Njime je stvorila ono što je htjela, a to je književnost za hrvatske žene. Svojim ciklusom, koji je objavljivala u *Obzoru*, stekla je popularnost i važnost, ali samo kod publike, dok je ostali književnici i nisu baš poštivali, ali o tome više u sljedećem poglavlju rada. Dijelove ciklusa je objavljivala svakodnevno pa je svaki dio prepun napetosti i zapleta. Najpoznatiji dio ciklusa je *Kontesa Nera* koja se neko vrijeme smatrala prvim dijelom ciklusa. Ostali dijelovi ciklusa su *Tajna krvavog mosta*, *Malleus maleficarum*, *Suparnica Marije Terezije*, *Dvorska kamarila Marije Terezije* i *Buntovnik na prijestolju*. U ciklusu se konstantno pojavljuju ljubavni zapleti, dvorske zavrzlake, progoni vještica te vladavina Marije Terezije. Njime je Zagorka stekla nevjerojatnu popularnost i pažnju.

Osim *Gričkom vješticom*, Zagorka je uspjeh ostvarila i pokretanjem ženskog časopisa *Ženski list* koji je izlazio u razdoblju od 1925. do 1938. Već sljedeću godinu započinje izlaziti časopis *Hrvatica*, koji je 1940. zabranjen. Time je započelo i Zagorkino propadanje. Njen najveći roman nosi naziv *Gordana*, a sastoji se od čak dvanaest knjiga. Zagorkin posljednji

roman je *Jadranka*, a opisuje razdoblje Bachova apsolutizma. Zagorka je zaslužna i za osnivanje Društva hrvatskih književnica 1921. godine. Društvo je osnovano u Zagrebu, a imalo je veliku ulogu u poticanju društvenih vrijednosti žena. Djelovalo je do 1943. godine, a glavne predavačice bile su Marija Kumičić, Jagoda Truhelka i Marija Jurić Zagorka.

Cijeli život Zagorka je stvarala i trudila se postići književne i novinarske uspjehe, ali isto tako cijelo vrijeme nije imala potporu ni obitelji, ni kolega, ni države. Imala je samo svoju publiku. Težak život završila je 30. studenog 1957. godine u Zagrebu. Bez obzira na sve te uspjehe, nije bila dovoljno cijenjena. To pokazuje i činjenica da je njenu priču o životu objavio Stanko Lasić u monografiji pod naslovom *Književni počeci Marije Jurić Zagorke* 1986. godine., a prije njega su o Zagorki pisali samo Ivo Hergešić i Bora Đorđević.

2.2. Zofka Kveder

Zofka Kveder je autorica koja je svoja djela stvarala na nekoliko jezika i to je obilježilo njen život. O njoj se u hrvatskoj literaturi nalazi vrlo malo informacija u odnosu na ostale dvije autorice koje su uključene u analizu ovog rada.

Kveder je rođena u Ljubljani 22. travnja 1878. godine. Ostvarila se kao dramatičarka i pripovjedačica na hrvatskom, slovenskom i njemačkom jeziku. Školovanje je započela u rodnoj Ljubljani, gdje nije uspjela završiti uršulinsku školu. Nakon tog neuspjeha počela je raditi na svojoj naobrazbi i započela studiranje u Bernu i Pragu. Za vrijeme studija počinje objavljivati za njemačke, hrvatske i slovenske listove. U tom razdoblju objavila je i svoju prvu knjigu na slovenskom jeziku *Misterij žene*. U toj je knjizi iznijela sve tajne koje žene čuvaju u sebi. Više o tom njenom djelu govorit ću u trećem poglavlju ovog rada.

Smatra se slovenskom autoricom iako je, osim na slovenskom, pisala i na hrvatskom i njemačkom te prevodila s češkog i njemačkog. Najznačajnija djela na slovenskom jeziku su drame *Odsevi* i *Iz naših krajev*. Jedno od njenih djela je i dvojezično, a to je zbirka novela *Iskra*. U zbirci prevladavaju novele na slovenskom jeziku, dok je hrvatskih samo četiri, a valja uzeti u obzir da zbirka nema veliki broj novela. Sve to upućuje na to da je Kveder interkulturalna autorica.

Njenoj interkulturalnosti doprinijelo je to što je ušla u brak s hrvatskim književnikom Vladimirom Jelovšekom, a kasnije i s političarem Jurjem Demetrovićem. Zbog dvojice supružnika bila je povezana sa Zagrebom i počela je stvarati na hrvatskom jeziku. Njeno

najpoznatije djelo na hrvatskom jeziku je epistolarni ljubavni roman *Hanka* iz 1918. godine, a ostala djela na hrvatskom jeziku su *Po putevima života*, *Arditi na otoku Krku*, *Unuk Kraljevića Marka* i *Jedanaest novela*. Svih pet djela objavljeno je u Zagrebu od 1913. do 1926. Svoja djela objavljivala je pod pseudonimima. Neki od njih su Dimitrije Gvozdanić, Kopriva, Zofija, Milena, Janja Legat i ostali. U Zagrebu je 1917. uređivala časopis *Ženski svijet* koji godinu kasnije mijenja naziv u *Jugoslavenska žena* zbog političkih promjena. O njenom privatnom životu ne zna se puno toga, ali poznato je da je odrasla u slovenskoj Nostranjskoj u kojoj je živjela sve do odlaska na fakultet. Njen život okončan je u Zagrebu 21. studenog 1926. godine.

U hrvatskoj književnosti ostala je zapamćena svojim romanom, ali i velikim feminističkim angažmanom u novelama, ponajviše u zbirci crtica *Misterij žene*. Čitajući tu njezinu zbirku može se postaviti razmišljanje o tome je li možda i ona živjela u nekom disfunkcionalnom okruženju bez ljubavi i poštivanja, ali to mogu biti samo nagađanja jer Kveder to ni u jednom svom djelu nije potvrdila. Sve u svemu ovo je sve od informacija koje se mogu pronaći o autorici u hrvatskoj literaturi, a prema mom sudu zaslužuje puno više zbog uloge koju si je dodijelila kako u hrvatskoj tako i u slovenskoj kulturi.

2.3. Jagoda Truhelka

Truhelka je hrvatska spisateljica za djecu i vrsna autorica pripovijedaka. Njen životni put započeo je u Osijeku 5. veljače 1864. godine. Odrastanje, školovanje i obitelj imali su velik utjecaj na njen kasniji život, a samim time i na njeno književno stvaralaštvo. Odrastala je u obitelji s ocem, majkom i dvojicom braće. Otac Antun bio je učitelj i pisac podrijetlom iz Češke. Majka Marija bila je podrijetlom Nijemica. To što joj roditelji potječu iz drugih zemalja imalo je dosta utjecaja na njen život jer se uvijek u novinama, naslovima i raznim priložima govorilo o Truhelki samo zbog podrijetla njenih roditelja. Uz njih velik utjecaj na njen odgoj i školovanje imale su učiteljice Magdalena Šrepel i Marija Jambrišak. One su je potaknule na školovanje i pisanje te su je podučavale. Tako je Truhelka postala prva Osječanka koja je završila gimnaziju. Zatim je svoje obrazovanje nastavila u Zagrebu, gdje je završila višu djevojačku školu te preparandiju, tadašnju školu za obrazovanje učiteljica i 1882. postaje učiteljica u općim pučkim školama.

Većinu života Truhelka je posvetila učenju djece. Prvo se kao učiteljica zapošljava u Osijeku, a nedugo nakon toga odlučuje se na daljnje školovanje i odlazi u Zagreb. Ondje se kvalificira za učiteljicu na visokim djevojačkim školama i nastavlja svoj život. Za vrijeme

boravka u Zagrebu počinje se književno razvijati i stvara svoja prva književna djela. Tako 1894. objavljuje prvu pripovijetku u *Viencu*. Crtice, novele, feljtone i pripovijetke objavljuje u *Nadi*, *Prosvjeti*, *Domaćem ognjištu* i *Napretku*. Većinom je objavljivala pripovijetke, primjerice *Strast i dužnost*, *U suton*, *Divlje ruže*. U tom razdoblju objavila je i svoj jedini povijesni roman *Vojača* te psihološki roman *Plein air*. Oba su izlazila u nastavcima u časopisu *Nada*. Neki od važnijih članka iz tog razdoblja su *Što da čitaju naše mlade djevojke* i *Naša djeca*. Sva je ta djela objavljivala pod pseudonimom A.M.S. ili A.M. Sandučić. Taj je pseudonim povezan s prezimenom njenog oca koji je svoje češko prezime preveo na hrvatski kao „Sandučić“.

Za to vrijeme osniva i prvu žensku gimnaziju, tada zvanu „Ženski licej“. Gimnazija tako postaje vrlo važno obrazovno središte. Koliko je Truhelka uživala u književnoj aktivnosti dokazuje i njeno djelovanje u Hrvatskom pedagoško-književnom zboru koji 1900. pokreće ženski časopis *Na domaćem ognjištu* koji je i uređivala. Nakon tako aktivnog i ubrzanog života u Zagrebu, Truhelka se odlučuje na odlazak u Bosnu i Hercegovinu. Čitajući njene autobiografije može se zaključiti da je do toga došlo ponajviše zbog obitelji koja je ondje boravila. Tamo radi kao učiteljica na višoj djevojačkoj školi u Banjoj Luci i Sarajevu. Iako je voljela svoj posao, svakodnevno je žalila za aktivnim, književnim životom u Zagrebu. Tako se 1925. odlučuje na marljiv i kompleksan život u Zagrebu, gdje ostaje sve do svoje smrti.

Po povratku u Zagreb započinje njeno bogato književno stvaralaštvo. U tom razdoblju objavljuje svoju pripovijetku *Ika*, nekoliko pripovijetki u časopisu *Na domaćem ognjištu* i epistolarni roman *U carstvu duše*. U dvadesetim i tridesetim godinama počinje stvarati ono po čemu je pamti većina njenih suvremenika, a to je dječja književnost. Svoju najpoznatiju trilogiju za djecu, *Zlatni danci*, objavila je još prije tog razdoblja. Godine kada se raspala Austro-Ugarska, kada je završio Prvi svjetski rat i osnovano Kraljevstvo SHS ili Prva Jugoslavija, 1918. Bez obzira na „rano“ objavljivanje, konstantno ih je uređivala, dorađivala i dodavala nove naslove, stare mijenjala i slično. Na kraju trilogiju čine *Zlatni danci*, *Gospine trešnje* i *Crni i bijeli dani*. U toj trilogiji nalaze se pripovijesti koje oblikuju zbiljski prostor Osijeka u vrijeme 1860-ih i 1870-ih. Taj prostor toliko je detaljiziran da se može stvoriti potpuna slika cijelog grada, ali i Truhelkine obiteljske kuće i obitelji. S obzirom na vrijeme kad je trilogija nastala, može se kroz sve pripovijetke osjetiti nacionalni naboj koji je prikazan unutar dječje igre. Uz trilogiju objavila je još nekoliko djela namijenjenih djeci. To je prije svega njen dječji roman *Zlatko*, zatim igrokaz *Mali kadija* te pripovijetke kao što su *Šah kralju*, *Božja ovčica*, *Pipo* i *Pipa* i mnoge druge. Nakon uspjeha s dječjom književnošću okreće se katoličkoj književnosti. Tako objavljuje svoje pripovijetke u časopisima *Otac* i *Vječna zaručnica*. Zbog toga je bila

osuđivana s različitih strana, ali nikada nije pokleknula pred izazovima i uvijek je objavljivala ono što je mislila da će koristiti i njoj i čitateljima.

Truhelka pripada onim piscima koji su pripomogli književnim povjesničarima u stvaranju njihovih biografija. Zasluge za to pripadaju autobiografiji *Iz prošlih dana*, objavljenoj 1944. godine. Iz te autobiografije može se saznati većina onoga što sam prethodno napisala, a zanimljiv detalj iz autobiografije je taj da je Truhelkino pravo ime bilo Agatha Mariana. Živjela je skromno i sretno, boreći se za ženska prava i prikazujući stvarnost kroz dječje oči. Njen život je ugašen 17. prosinca 1957. u Zagrebu.

3. Položaj autorica u književnoj kritici

Iako je u nekim drevnim civilizacijama vladao matrijarhat, u modernom Zapadnom svijetu žene su stoljećima bile podložne muškarcima. U takvom patrijarhalnom sustavu žene nikada ne bi imale ona prava koja imaju danas da se nisu same borile za nj. Posljedice patrijarhalnog sustava vide se i danas, žene su konstantno maltretirane, silovane i diskriminirane, iako se Zapadni svijet razvija i teži jednakosti. Bez obzira na to, ipak je takav sustav bolji od onog prijašnjeg koji je vladao sve do 19. stoljeća. Tada se pojavljuje feministički pokret koji se najviše odrazio kroz književnost i žene počinju shvaćati da i one imaju pravo na književno stvaralaštvo. Prva hrvatska profesionalna književnica bila je Dragojla Jarnjević. Ostale njene „sljedbenice“ najviše djeluju krajem 19. i početkom 20. stoljeća. U tu skupinu svrstavamo i autorice o kojima se govori u ovom radu. U periodu njihovog stvaranja dolazi do prekretnice u kojoj žene sve više nastupaju na književnoj sceni. Tu je, uz naše tri autorice, potrebno istaknuti i Ivanu Brlić Mažuranić, Milku Pogачić, Anu Vidović, Adelu Milčinović i druge. Osim u književnosti, žene su se počele pojavljivati i na kazališnoj i glazbenoj sceni, u slikarstvu, novinarstvu i ostalim segmentima umjetnosti i urbanog života. Neke je autore to razljutilo, dok je manji dio bio ponosan na svoje ženske kolegice. Tu valja istaknuti Janka Draškovića koji je uvidio važnost ženskog stvaralaštva i njegov utjecaj na hrvatsku kulturu. Svojim je govorima i esejima poticao žene i budio u njima svijest o tome da i one imaju svoja prava i da se moraju izboriti za njih. Potrebno je dotaknuti se slučaja vezanog uz Antuna Gustava Matoša koji je u početku stvaralaštva ženske književnosti, točnije početkom izlaska ženskog časopisa *Domaće ognjište* 1900. godine, kroz šalu i pozitivu govorio o autoricama i njihovu stvaralaštvu kao potrebi koja obogaćuje hrvatsku književnost. Nedugo zatim, pojavom i popularnošću *Zagorke*, Matoš mijenja ploču i okreće se protiv ženske literature te postaje njen najveći kritičar (Detoni Dujmić 1998: 26). Najviše se osvrnuo na *Zagorku* s kojom ulazi i u sukob. Također navodi da je „ženska feministička literatura obični proknjiženi trač“ (Detoni Dujmić 1998: 36). Detoni Dujmić kao negativca navodi i Milutina Cihlara Nehajeva, koji u *Vijencu* direktno ističe da ne voli domaću žensku literaturu (Detoni Dujmić 1998: 29). Muškarci su se uglavnom protivili ženskoj literaturi i pokušavali ju kritizirati što je više moguće. Tako se mogu pronaći različiti nazivi za žensku literaturu poput „literarne piljarice“, „suknje koje pišu“, „naprednjačke muškarače“ i slično. Žene su bile prepuštene same sebi zato su se podržavale i pozitivno ocjenjivale djela jedne drugima. Tako je došlo do pravog književnog sukoba između muških i ženskih književnica (Detoni Dujmić 1998: 34-35). Sve te kritike i vrijeđanja proživjele su i „glavne

junakinje“ ovog rada. Tko ih je ocijenio pozitivno, a tko kritizirao i kakav su status stekle do danas u književnoj kritici slijedi u nastavku rada.

3.1. „Moderna vitezica“

„Moderna vitezica“, „najcjenjenija Grička vještica“, „čudovište između dvaju spolnih stereotipa zatvoreno na tavanu Obzora“, „neznana junakinja“, „zagorska ženska“, „luda sufražetka“, „uličarka“, „preodjevena mužača“, „mala pojava hrvatske književnosti“, „prva hrvatska novinarka“, „prva domaća spisateljica znanstvene fantastike“, „zagovornica emancipacije i afirmacije žene kao društvenog bića“ i još mnoge druge „titule“ dodijeljene su Zagorki (Grdešić 2009: 18). Pokušala sam ih razdvojiti na pozitivne i negativne, ali neke je bilo nemoguće svrstati u jednu skupinu pa neka sve stoje ovako. Zagorka je početkom 20. stoljeća bila u središtu zbivanja. Prvenstveno zbog svog statusa prve hrvatske novinarkе, a nakon toga i zbog djela koja je pisala. Svaki se književnik tog doba u svojim esejima volio dotaknuti Zagorkę i njena stvaralaštva pa su zbog takve pozornosti javnosti nastali mnogi nadimci kojima se asociralo na Zagorku. Može se i iz mog popisa zaključiti da je više onih negativnih i onih na granici između pozitivnog i negativnog, nego jasno pozitivnih nadimaka. To se do danas dosta promijenilo i Zagorka je postala jedna od glavnih junakinja hrvatske književnosti koju čita i današnja mladost. No, počnimo otpočetak.

Prvo, zašto sam od svih navedenih nadimaka izabrala da ovo poglavlje nosi naslov „moderna vitezica“? Razlog je njeno djelo kojemu sam se u ovom radu posvetila – *Mala revolucionarka*. Naime, Zlatu iz romana, koju svaki poznavatelj književnosti uspoređuje sa Zagorkom, možemo nazvati „mladom vitezicom“ koja se viteški izborila za svoja prava, a bila je još mlada. Tako da su Zagorka i Zlata „mlade vitezice“ svog vremena, Zagorka u stvarnom svijetu, a Zlata u svijetu Zagorkina romana. Da je Zagorka barem djelomično svoj život prepisivala kroz svoje ženske likove može se uočiti u bilo kojem njenom povijesno-popularnom romanu. Upravo su povijesno-popularni romani koje je Zagorka pisala, a velik broj ljudi čitao, privukli najviše pažnje ostalih književnika i proučavatelja. Zbog mnogih ljubavnih zapleta, velikog broja likova, sretnih završetaka, vještica i magije, epizodičnosti i sl. konstantno je bila optuživana i svrstavana u „šund“ i „trivijalnu“ književnost. Većina je kritičara u njenom stvaralaštvu vidjela samo trivijalnost, ali ne i to da je ona u svakom djelu ubacivala dijelove stvarnih dokumenata koji potvrđuju povijest, da je u svoju *Gričku vješticu* uvrstila niz stvarnih, povijesnih ličnosti koje nisu bili ni plemići ni kraljevi, već obični građani i da tako stvara svoj tip povijesnog romana u kojem koristi prošlost kako bi ukazala na probleme u tadašnjosti i rekla

istinu o vremenu u kojem živi, izbjegavajući cezuru. Isto tako je važno istaknuti njenu važnost za hrvatsku ekonomiju, politiku i kulturu. Ona je izvještavala sa sufražetskih skupova, promicala obrazovanje žena, prosvjedovala protiv bana Karolyja Khuen-Héderváryja i njegove vlasti, poticala čitanje na hrvatskom jeziku, pisala o nasilju i seksualnim zločinima unutar obitelji i obavljala mnogo drugih aktivnosti koje su značile poboljšanje društva. Nije nikada odustajala od svojih stavova, bila je hrabra i tvrdoglava sve do kraja svog stvaralaštva. Bez obzira na sve to, Zagorku i njenu književnost se sve do kraja 20. stoljeća smatralo trivijalnom, sentimentalnom i senzacionalističkom. Onaj tko ju je u najviše optuživao za njenu „trivijalnost“ bio je Matoš kojeg sam već spomenula u ovom kontekstu. Mnogo se puta dotaknuo Zagorke i njenog stvaralaštva u književnim časopisima u kojima je o Zagorki govorio samo pogrдне riječi, a od onog što sam proučavala, istaknula bih pjesmu *Krvavica* koja je objavljena u časopisu *Mlada Hrvatska* u veljači 1912. godine. Koliko ju nije cijenio potvrđuju stihovi iz pjesme: „Zagorko! Od Krvavog Mosta Krvava ko Krvarić ti posta, Zato stani, nemoj više klati, Jer ćemo te Krvavicom zvati“ (Matoš 1912: 16). Osim Matoša Zagorku su konstantno odbacivali urednici *Obzora* Milivoj Dežman i Šime Mazzura te većina kolega novinara. Od onih koji su je najviše kritizirali valja istaknuti Otta Kraussa koji je Zagorkina djela navodno nazvao „šund' literaturom za kravarice“ (Jurić Zagorka 1953: 57). Još je protiv nje pisao velik broj muških suvremenika, ali ona sama u autobiografijama spominje još Vladimira Lunačeka. S obzirom na toliko negativnosti, ne smije se izostaviti da je ipak imala i one koji su je podržavali. To je prije svega bio Josip Juraj Strossmayer, Frano Supilo šaljivo ju naziva „mužem na mjestu“ (Detoni Dujmić 1998: 36), a podržavali su je i Stjepan i Antun Radić, Silvije Strahimir Kranjčević i većina suvremenih spisateljica s kojima je surađivala.

Što se više razvija znanstveni diskurs to se više rekonstruira i revalorizira Zagorkino stvaralaštvo. Pa su tako nastale revalorizacije Zagorkinih djela: Ivo Hergešić 1963. pozitivno piše o Zagorki u svojim *Književnim portretima*, Bora Đorđević 1965. objavljuje djelo *Zagorka – kroničar starog Zagreba*, Pavao Pavličić u *Republici* 1983. objavljuje pismo Zagorki, obraćajući joj se s „mila/cijenjena gospodična“ te ju naziva prvim našim autorom masovne književnosti, a onda dolazi već spomenuta monografija Stanka Lasića iz 1986. *Književni počeci Marije Jurić Zagorke*. Jasni kritički prikazi njenih romana mogu se pronaći u nekoliko znanstvenih radova koji su danas dostupni na internetu i u predgovorima njenim opsežnim romanima. Važno je spomenuti i to da njenim djelima donedavno nije bilo mjesto u kanonu hrvatske književnosti iako ona i danas pripadaju segmentu popularne kulture. Po tome ju spominju Miroslav Šicel i Krešimir Nemeć. U svojim povijesnim prikazima hrvatske

književnosti i romana Zagorku bilježe tek kao autoricu *Gričke vještice* i prvu hrvatsku novinarku.

U zapadnom, razvijenom svijetu se sve više čita Zagorka jer je i danas aktualna borba žena za njihova prava pa se i Zagorka sve više aktualizira. Potaknuto današnjom situacijom u svijetu kada se ljudi rode kao jedno, a opredjeljuju kao drugo, gdje se ne smije govoriti o spolovima i rodovima, gdje je sve češće da ljudi mijenjaju svoj izgled i tijelo jer se u svom prirodnom tijelu ne osjećaju svojim, počelo se Zagorku proučavati kao zagovornicu androginosti. To se događa zbog niza preoblačenja u muškarca koja se pojavljuju u njenim djelima pa se pokušava otkriti njena androginost. Tako se navodi da je Zagorka projicirala parodiju roda preoblačenjem, ali i da poštuje definicije prirodnog spola. Njena preoblačenja mogu se podijeliti u nekoliko skupina: preoblačenja u funkciji obavljanja naloga, karnevalsko preoblačenje, androgina preoblačenja i preoblačenje koje se izvodi iz spoznaje o nevrijednosti ženskog bića (Slunjski 2009: 148). Prema mom mišljenju s obzirom na okolnosti u kojima je Zagorka stvarala i ciljeve koje je htjela postići svojim djelima i radom, ona je samo htjela izjednačiti ženu s muškarcem i pokazati da žena nije mogla biti sve ono što je mogla kad se preobukla u muškarca. Tako da prema analizi i radu na Zagorkinim djelima smatram da nema smisla govoriti o Zagorki kao zagovornici androginosti, već kao zagovornici feminizma i jednakosti muškaraca i žena.

Zagorka je svojim stavom i stvaralaštvom privlačila masu i pisala romane prema formuli koja je tu privlačnost omogućavala. Zbog toga je bila kritizirana od strane književnika i ostalih uglednih osoba, a voljena kod publike. Budući da je publika bila njen jedini cilj nije se obazirala na kritike i stvarala je svoja djela unatoč njima. Koliko je zapravo bila prisiljena na stvaranje romana, a koliko je njima htjela istaknuti svoje feminističke ideje potvrđuje i „titula“ koju joj dodjeljuje Ivana Slunjski: *Čudovište između dvaju spolnih stereotipa zatvoreno na tavanu Obzora* (Grdešić 2009: 145). Slunjski je tu istaknula motiv tavana koji se povezuje s jednom od najznačajnijih feminističkih studija, *Luđakinja na tavanu* Sandre Gilbert i Susan Gubar. One su u svojoj studiji ukazale na tjeskobu koju su proživljavale autorice devetnaestog stoljeća. Zagorkino stvaralaštvo je neponovljivo i jedinstveno, ali i mnogo kritično. Pisala je o običnim ženama i nastojala promijeniti pogled na žene i pokazati im moć koju imaju, zbog toga nikada nije bila kritizirana, ali ni previše hvaljena. Ja bih ovaj dio rada završila riječima Marine Protrka koja Zagorku na jednostavan i ponosit način naziva „biskupovom štićenicom i slaviteljicom domaće riječi na domaćem tlu i u domaćem dvoru u kojem barem tri ugla drži žena“ (Grdešić 2009: 225).

3.2. „Višejezična književnica“

Kveder nema toliko nadimaka i „titula“ poput Zagorke, ali ipak sam pronašla jedan koji joj u potpunosti odgovara i potvrđuje njenu interkulturalnost. Spominje ga Detoni Dujmić u svojoj knjizi: „Kvederova je Slovenka koja je postala Hrvatica, a piše o Poljakinji udanoj za Nijemca, zaljubljenoj u Poljaka, koja živi u Pragu (Detoni Dujmić 1998: 193). Upravo je to onaj „nadimak“ koji joj odgovara i upotpunjuje njenu biografiju. Kao i većinu spisateljica i Kveder su ocjenjivali negativno. Kritičari u *Obzoru* konstantno su isticali njen hrvatski jezik koji joj nije bio baš „besprijekoran“ (Detoni Dujmić 1998: 190). Slovenski su kritičari, nasuprot tome, u potpunosti pozitivno ocjenjivali njeno stvaralaštvo. Pozitivno su je ocijenili i neki hrvatski kritičari. Lijepo riječi o njoj piše Adela Milčinović koja je za svaku spisateljicu imala posebne riječi hvale, a Kveder naziva „književnicom odličnih osebina“ te ističe njeno djelo *Iz naših krajeva*, govoreći da je to „žensko pero u kojem se vidi snaga i obrađuju se socijalni problemi, a da pri tome pisac i ne misli na kakav problem kada se sprema pisati“ (Detoni Dujmić 1998:189). O kvaliteti i načinu pisanja Zofke Kveder riječi hvale imao je i Vladimir Čerina. Ona je za njega uzor drugim književnicima, ne smo ženskim, već i muškim: „Ne jedan naš književnik trebao bi od Kvederove pozajmiti nešto njezine krvi i malo njezina srca.“ (Detoni Dujmić 1998:192). Kveder je pisala iz srca i duše, nastojala je doprijeti do svih žena koje su čitale njena djela, a najveću poruku je htjela poslati svojom zbirkom *Misterij žene* u kojoj otkriva pravu sliku života žena. Težila je aktualnosti i bez ideja i politike naglasiti probleme u obiteljskim odnosima, probleme u braku, odnose prema ženama te tjelesnu i osjećajnu povezanost između muškaraca i žena. Stvarala je drugačije od ostalih, modernistički s dozom senzibilnosti i zbog toga privukla pažnju javnosti. U početku svog stvaralaštva, prije početka Prvog svjetskog rata, pisala je i radila kao feministkinja i u svim svojim djelima iz tog razdoblja ističe borbu žena protiv patrijarhata, njihovu emancipaciju i osamostaljivanje u obitelji i društvu. U razdoblju poslije Prvog svjetskog rata i romana *Hanka* (1918.) u kojem se još dotiče emancipacije žena, u potpunosti se osvrnula na političke teme i ideje, što je potpuna suprotnost njenom prvom razdoblju stvaralaštva bez idejnog i političkog konteksta.

Kveder se borila s još nekoliko književnih kritičara. Tu je bio Miroslav Krleža koji je, iako vrlo ugledan književnik svog vremena, često kritizirao svoje suvremenice. Nekoliko njih, uključujući i Kveder, okarakterizirao je kao „čudovišta i glupe grešnice koje srljaju u politiku novog smjera i zavode narod“ (Badurina 2009: 194). Osim Krleže, npr. Tito Strozzi Kveder pak

naziva „degeneriranim falsifikatom dame“ (Badurina 2009: 194). Ističe kako su ga na tako grube riječi potaknule njezina krutost i borbenost te se stalno dotiče toga da je ona žena i da joj je to jedini problem. Osim na Kveder okomio se i na časopis *Ženski svijet* kojemu je urednica bila upravo Kveder, a grubo ističe da je on „mjesečna bolest jugoslavenske žene“ (Badurina 2009: 195). No, Kveder je bila hrabra i inteligentna žena koja se lako rješavala takvih kritika.

Danas je Zofka Kveder vrlo malo spominjana kao hrvatska autorica te se u hrvatskim knjižnicama nalazi na policama među slovenskom ili svjetskom književnošću. No, koliko je slovenska toliko je i hrvatska spisateljica jer djela koja je stvarala na hrvatskom jednako su kvalitetna i čitana kao i ona na slovenskom, a većina djela ionako je prevedena pa se taj problem ne treba niti spominjati. Njena djela su vrijedna na kojem god jeziku bila napisana, iako se to u današnjoj javnosti ne spominje onoliko koliko je Kveder to zaslužila svojim radom i novinama koje je uvela u književnost.

3.3. „Osječka učiteljica“

Jedino obrazovanje koje je ženama bilo dostupno u 19. stoljeću bilo je ono za učiteljice. Učiteljice su često bile i književnice. Književni kritičari bi takve žene nazivali „učiteljicama koje su postale proizvođačice romana“ (Detoni Dujmić 1998: 34). Književnica i učiteljica bila je i Jagoda Truhelka. Rođena je u Osijeku pa joj otuda nadimak koji stoji u naslovu ovog odlomka. Truhelka je bila dio skupine učiteljica koje su se izborile za obrazovane žene. Ona je svojim radom poticala feminističke ideje i nastojala je dati ženama priliku da svoju društvenu i kulturnu vrijednost uvide kroz književnost. To joj je uspijevalo tako što je u svojim romanima i pripovijetkama prikazivala ženske likove i njihove sudbine, teške živote, socijalni položaj i životne situacije koje su proživjele kroz svoje teške živote. Nije prikazivala plemkinje i junakinje, poput Zagorke, već obične građanke, i one udane i one neudane, i one u tinejdžerskim godinama koje su se zaljubljujale na svakodnevnoj razini i težile ljubavi i obrazovanju, one koje su imale probuđenu svijest o svojim pravima i koje su se htjele obrazovati i brinuti same o sebi. Sve te žene uklapala je u stalna mjesta, kao što su disfunkcionalna obitelj, patrijarhalni sustav, samostani kao mjesta u kojima su žene oblikovale svoj identitet, imućne obitelji i sl. Osim oblikovanja likova i tema, Truhelka je koristila i jezične sposobnosti kako bi iskazala svoje protivljenje prema tome da je jedino što žena može biti supruga ili majka. Tako često ističe riječi poput čuvarica, spisateljica, svećenica, učiteljica i sl.

Osim feminističkih i povijesnih radova piše i djela za djecu. U kontekstu dječje književnosti prvi ju spominje Milan Crnković 1966. u svom radu *Dječja književnost*. Nakon

toga svi zaboravljaju njena djela koja nisu namijenjena za djecu i gledaju na Truhelku samo kao na spisateljicu za djecu. Zbog toga je uvijek u književnim kritikama uspoređivana s Ivanom Brlić Mažuranić kao najznačajnijom autoricom za djecu. Tako se Truhelkina književna vrijednost umanjuje i nanosi joj se književnopovijesna nepravda jer je nemoguće u analizi njena stvaralaštva zanemariti romane kao što su *Plein air* i *Vojača* kojima je sudjelovala u dezintegraciji realističkog i stvaranju modernističkog romana. S druge strane postoje kritičari koji su Truhelku smatrali dvostrukom književnicom zbog njene tematske i stilske raznolikosti pa su isto tako njen cijeli opus smatrali žanrovski podijeljenim. Jedan takav citat izdvaja i Detoni Dujmić u svojoj *Ljepšoj polovici književnosti*:

„I gotovo bih rekla da možemo zaista razlikovati dvije Jagode Truhelke u našoj literaturi točno opredijeljenih i odmjerenih granica: jedna, predratna, anonimna, profinjena, osjećajna spisateljica koja analizirajući dušu žene i iznoseći njenu sudbinu nastoji ostati nepoznata (...) – i druga, izrazitija, snažnija, konstruktivnija, koja izlazi u potpunoj svojoj stvaralačkoj snazi predratne i poslijeratne generacije, kao potpuno nova, kao da je tek onda prvi put progovorila...“ (Detoni Dujmić 1998:117).

Do takvih podjela ne dolazi isključivo zbog toga što Truhelka piše dječju književnost, već više zbog toga što pri kraju svojeg stvaralaštva naglašava katoličku duhovnost. Naime, kad je Truhelka odlučila pisati o katoličkoj duhovnosti morala je objaviti svaki list koji je napisala, a to je kontrolirala katolička književna kritika. Javnost nije bila upoznata sa situacijom pa je osuđivala Truhelku da objavljuje sve što napiše pritom misleći da nije objavljivala samo svoja kvalitetna djela, već sve ono što je slučajno bilježila.

S druge strane, valja spomenuti njene suvremenike od kojih nije dobivala pogrdne i negativne kritike, osim jednog napada koji je objavljen u *Obzoru*. Veliki broj književnika njenog vremena hvali i cijeni njena djela, a većina njih nastoji kroz kritike istaknuti kolika je važnost njezina stvaralaštva za hrvatsku književnost. To su primjerice Marija Jambrišak, Petar Grgec, Josipa Glembay, Zdenka Marković, Adela Milčinović, Josip Eugen Tomić i naravno druge dvije junakinje moga rada Zagorka i Kveder. Milčinović tako ističe da je Truhelka „jedna od najnježnijih i najženskih spisateljica što ih do danas naša knjiga poznaje“ (Ivon 2023: 205). Nakon Drugog svjetskog rata Truhelkin se rad smješta na margine hrvatske književnosti zbog toga što joj se počinju pripisivati optužbe za suradnju s ustaškom vlašću. Zbog toga nije nikada uspjela ući u kanon hrvatske književnosti i dobiti kanonski status, ali mnogi suvremeni autori spominju je u svojim radovima, i to najviše u kontekstu dječje književnosti. Primjerice Detoni Dujmić navodi da je Truhelka „poslije Brlićke najjače ime hrvatske dječje književnosti tog

razdoblja“ (Detoni Dujmić 1998: 45). Ali sve češće noviji književni teoretičari fokusirani su na političke i feminističke segmente u njenim djelima. Tako ju Jakobović-Fribec svrstava i u znanstveni diskurs koji joj omogućuje da stvori legitimnu perspektivu o ženskom rodu. Također ju spominje i Ranka Jindra, koja nju i njeno stvaralaštvo svrstava između očevo­g panslavizma i ilirizma njene učiteljice Magdalene Šrepl (Dujjić 2019: 85). Time je htjela istaknuti da su najveći utjecaj na njeno stvaralaštvo imali otac i učiteljica. Truhelke se dotiče i Slobodan Prosperov Novak koji ju naziva „pis­cem s razmeđa“ (Ivon 2023: 203). Taj naziv koristi prvenstveno zbog njenih romana u kojima se vide elementi realizma, antinaturalizma i književne dekadencije i zato što ona započinje novi model hrvatskog romana. Koliko je Truhelka bila važna za književno društvo dvadesetog stoljeća potvrđuje i činjenica da ju je već dvadesetih godina u svom *Pregledu savremene hrvatsko-srpske književnosti* spomenuo Dragutin Prohaska.

Truhelka je do danas ponajprije ostala upamćena kao vrhunska učiteljica devetnaestog stoljeća, ne i kao vrhunska književnica. U današnje vrijeme sve češće, uglavnom u povodu njenih rođendana, objavljuju se tekstovi posvećeni njoj. Koliko je važna, a opet marginalizirana potvrđuje i to da ju Šicel i Neme­c u svojim povijesnim pregledima spominju samo usputno. Šicel kao urednicu časopisa *Na domaćem ognjištu*, a Neme­c ističući njene romane *Vojača* i *Plein air*. Znakovita je i činjenica da su ta dva njena romana, jedina koja nisu dječja, objavljeni 1995., odnosno 1997., a sva ostala djela su kao knjige i zbirke objavljene tek u 21. stoljeću. Ovaj pregled Truhlekina položaja u književnoj kritici završila bih riječima Katarine Ivon: „Truhelka je marginalizirana književna osobnost čija je pozicija nezaslužena i ideološki obojena i koja bi trebala biti ispravljena“ (Ivon 2023: 198).

4. Društveni položaj žena i institucija braka

Razvoj institucije braka započinje u 9. stoljeću. Na snazi je bio patrijarhalni sustav u kojem žena ima službu supruge i majke. Kada u 11. stoljeću kreće širenje katoličke vjere, počinje se širiti i ideja ravnopravnosti koju potiče crkva, ali muškarci to vide na sasvim drugi način. Brak u 11. stoljeću je bio izbor žene prema kriterijima muškaraca, a raspad braka je bio moguć samo ako bi muž „otpuštio“ svoju ženu. Što znači da se brak smatrao obavezom, a ne izborom, ili kako bismo danas rekli zajednicom. Žene su u to doba bile najviše optuživane i maltretirane, kažnjavane su i osuđivane da su vještice. U svakoj muci i tuzi vide spas u molitvi i vjeri i tada joj se u potpunosti posvećuju. U 13. i 14. stoljeću u javni i društveni prostor počinju ulaziti bogate žene, plemkinje, žene kraljeva, književnika, umjetnika, političara, banova, baruna i sl. Svoj su socijalni status, ali i dob ponajviše prikazivale odjećom. Primjerice dužina haljine djevojaka na dvoru označavala je dob – što je haljina kraća to je djevojka mlađa. To se može i zamijetiti u romanu *Mala revolucionarka*, gdje Zlata nosi haljinu koja označava da ima četrnaest godina, a ona zapravo ima šesnaest. To je samo jedan od segmenata koji dokazuje da se kroz povijest na žene uvijek gledalo kao na objekt.

I to je bilo tako sve do osamnaestog stoljeća kad se javljaju revolucije i dolazi do promjena. Javljaju se začeci feminizma, žene traže ravnopravnost s muškarcima i počinju shvaćati svoja prava i položaj. Tako se počinju javljati u javnosti, ponajprije u književnosti u kojoj vide spas za svoj spol. Još su tada pokazale hrabrost i snagu jer su se iskreno i čvrsto počele boriti kako za svoja prava, tako i za svoju domovinu i vjeru. Poznato je da žene i majke imaju majčinski instinkt zbog kojeg će uvijek svoje dijete staviti ispred sebe, tako su stavljale i svoju domovinu za vrijeme narodnog preporoda. U narodni preporod je bio uključen velik broj žena, ali to nitko nikada nije isticao iako su to bile uglavnom ugledne plemkinje. Devetnaesto stoljeće je stoljeće preokreta za hrvatske i svjetske žene. Procesom industrijalizacije žene počinju raditi u tvornicama i kreću se obrazovati, ponajprije u pučkim školama u gradovima, ali samo one koje su to financijski mogle podnijeti. Otvaraju se ženske škole i žene sve više kreću prema javnosti.

U tom razdoblju javljaju se književnice i umjetnice Slava Raškaj, Ivana Brlić Mažuranić, Jagoda Truhelka, Marija Jurić Zagorka, Zofka Kveder, Cvijeta Zuzorić, Marija Jambrišak i mnoge druge, a time ujedno i djela o kojima ću govoriti u nastavku. U tim romanima bilo je važno istaknuti društveni položaj žena jer su autorice djela stvarala u razdoblju kada je sve vezano za žene bilo na prekretnici i tim su pričama htjele istaknuti nepovoljni položaj žene u društvu i koliko su podložne muškarcima. Kako bi to detaljno i što uočljivije i

jednostavnije prikazale čitateljicama, autorice su se koristile motivima braka i obrazovanja. Nastojale su im predočiti sliku života koji žive i života koji bi mogle živjeti kada bi se izborile za svoja prava i bolji položaj. Zato je u trima djelima Zagorke, Kveder i Truhelke nemoguće ne zamijetiti koliko su se one posvetile što boljem opisu društvenog položaja žena i instituciji braka, koju žene tada nisu smjele odbijati, a autorice su htjele prikazati da imaju potpuno pravo na to. Kako su tri autorice to tematizirale, kojim su se narativnim i formalnim tehnikama koristile i kakav su utjecaj njihova djela imala na tadašnje, a kakav utjecaj imaju na suvremene čitateljice, nastojat ću obrazložiti u sljedećem, ujedno i glavnom djelu rada.

4.1. Zagorkina *Mala revolucionarka* i brak iz ljubavi

Mala revolucionarka je roman koji je Zagorka u nastavcima objavljivala u ženskom časopisu „Hrvatica“ 1939. godine. Kao knjiga objavljen je 1988. godine. U literaturi se može pronaći nekoliko žanrovskih odrednica vezanih uz njega. Neki smatraju da pripada Zagorkinom skupu društvenih romana, prvenstveno suvremeni književnici i proučavatelji poput Ivane Slunjski (2009) i Anite Groznice (2008). Neki smatraju da je jedan od Zagorkinih povijesnih romana. Za to se posebno zalaže Anita Dremel (2009), dok ga Detoni Dujmić (1998) vidi kao neki tip političko-ljubavnog romana, iako segmente te vrste romana sadrži veliki broj Zagorkinih romana. Prema mom mišljenju, roman pripada ciklusu društvenih romana jer jasno i kroz jednostavnu priču prikazuje društveni kontekst devetnaestoga stoljeća. Također smatram da roman ne može biti dio povijesnih romana jer se Zagorka u njemu dotiče svoje vrlo bliske prošlosti pa se tu ne može govoriti o povijesti kao nečemu što se događalo u stoljeću ili tisućljeću prije autoričina postojanja. Djelo je specifično po tome što se može proučavati kao neki tip dijalozirane proze koji se temelji na nekoliko zapleta i komičnih situacija, a odvija se u jednom zagrebačkom salonu i njegovu okruženju.

U tom salonu živi obitelj Garić. Obitelj čine majka i otac i njihovih pet kćeri te dvije sestrične. U fokusu cijelog romana je najmlađa kćer Zlata koja zbog svoje upornosti i snalažljivosti uspijeva u svojim ciljevima. Mlada Zlata je glavni lik romana kroz koji Zagorka prikazuje svoje ideale, a njena obitelj predstavlja sliku društva devetnaestog stoljeća. Zlata kroz svoju karizmu i humor provodi svoje mišljenje o životu, društvu i svijetu. Njene skrivene namjere prekriva njena dobroćudnost, iskrenost i šaljivost koje prikazuje kroz niz različitih situacija na koje možemo naići čitajući roman. Zlata u romanu prikazuje mladu djevojku, željnu obrazovanja, ljubavi i samostalnosti. Može se reći pravu, mladu, emancipiranu ženu koja

poznaje svoja prava i koja će se pobrinuti da se njene namjere ostvare i da postane samostalna. Ona je djevojka koja ne skriva ono što želi, već jasno izražava svoje stavove i mišljenja, ali mudro šuti kad se nađe u situacijama za koje smatra da je pametnije da ostanu u njenim mislima i pamćenju.

Ako je glavni lik u romanu žena ili djevojka koja se nastoji izboriti za svoja prava, onda sve upućuje na to da roman ima feminističku crtu i da njime autorica želi ukazati na problem društvenog položaja žena. To je Zagorka i učinila ovim romanom. Jasno je prikazala što je društvo tog vremena trebalo promijeniti kako bi žena postala ravnopravna muškarcu. Zagorka kroz obitelj Garić prikazuje klasičnu dobro stojeću obitelj iz vremena devetnaestog stoljeća. O obitelji brine otac koji radi za bana i financijski skrbi o svojim kćerima, a o kćerima brine njegova supruga. Supruga je lik koji posebno izražava i podržava patrijarhalni sustav iako je žena. Majka želi udati svoje kćerke najbolje što može, u najbolje društvo i za najzgodnije muškarce, ne osvrćući se na želje svojih kćerki. S time se slažu četiri kćerke, Nada, Jelka, Darinka i Zora, a tome se u potpunosti suprotstavlja mlada Zlata. Ona pripada u potpunosti drugačijem svijetu. Ne želi slušati roditelje i prilagođavati se njihovim idejama i političkim idealima. Ne želi ovisiti o roditeljima i mužu koji je neće voljeti i poštivati. Ne želi živjeti onako kako žive ostale djevojke. Ne želi vladu bana Khuen-Héderváryja, iako je njen otac ujedno i njegov zaposlenik. Svoja protivljenja i nezadovoljstvo s obitelji i njihovim postupcima jasno ističe. Zlata je odlučna i hrabra kada govori o tome što želi i zbog toga ju cijela obitelj, a ponajviše njena majka, optužuje i grdi. Ono što ona govori njima je nezamislivo i neostvarivo jer su do tada živjeli u društvu u kojem je žena morala slušati roditelje, biti im podređena i raditi ono što joj odrede. Kako roditelji, tako i suprug kojeg joj oni pronađu. Kad se pojavio netko, u ovom slučaju Zlata, tko je shvatio da žene nisu cijenjene i da društvu treba promjena, a uz to je još mlad i ambiciozan, on bude optuživan i osuđivan od svojih najbližih. To je vidljivo iz jednog od dijaloga Zlate i njena oca: „Što ti govoriš o nazorima. Kakvi nazori. Smije li djevojka uopće imati nekakvih nazora? Znaš li što veli tvoj ujak: “Za ženu su kuhinja i djeca, a ne nazori!”/ Ja imam drugo mnijenje./ O Bože, kako je ta današnja mladež pokvarena!“ (Jurić Zagorka 2014: 54). A Zlata je samo iskazivala svoje želje koje nisu bile neostvarive i irealne, već potpuno normalne i realne. Zagorka je time htjela istaknuti da je tako i u stvarnosti, u njenom životu, ali i u životu većine tadašnjih književnica i umjetnica. Sve one bile su odbačene i optuživane zbog svojih likova i radova koji su prenosili ideje poput mlade Zlate. Kako bi istaknula Zlatinu emancipaciju, Zagorka koristi dijalog. Kroz cijeli roman Zlatina razmišljanja saznajemo tokom njenih dijaloga s ostalima. Ti dijalozi se uglavnom temelje na Zlatinom protivljenju i

sukobljavanju s ostatkom obitelji. Što god bi majka rekla, Zlata ima argument protiv toga, što majku ili bilo kog drugog, sestru, oca, svejedno je, odmah izbacila iz takta. Tako ih je totalno izlučivala i zbog toga uspjela u svojim naumima. Isključivo jer je bila uporna. Tom upornošću, Zagorka nastoji prenijeti poruku drugim ženama i djevojkama koje bez obzira na osuđivanja i odbacivanja ne smiju posustati i odustati od svojih snova i ciljeva, baš poput nje i Zlate. Zbog njih je društvo doživjelo promjenu i društveni položaj žena je promijenjen, a žene su shvatile da se mogu obrazovati i raditi ono što žele, ono što im je u mogućnosti i na raspolaganju da iskoriste, u potpunosti.

Uz društveni položaj žena uvijek dolazi brak. Tako je i u ovom romanu Zagorka spojila dvije neodvojive sastavnice kad se govori o feminizmu. Brak je u romanu shvaćen kao obveza koju društvo zahtijeva od žene. Lik majke u romanu je zagovornik takvog braka. Ona radi sve što misli da je potrebno kako bi muškarci primijetili njene kćeri i oženili ih. Tako joj na pamet dođe ideja da napravi predstavu u kojoj će glumiti njene kćeri, a na koju će pozvati velik broj uglednih muškaraca dostojnih za njene kćeri. Ta predstava u romanu je element apsurdnosti kojim se nastoji ukazati na majčinu veliku želju za udajom njenih kćeri. Isto kao i kod svakog majčinog razmišljanja, tako i kad se govori o braku, uz nju su sve njene kćeri osim Zlate. Ona teži iskrenom braku s mladićem koji će je voljeti i poštivati, s kojim će živjeti skladno i u miru. Jasno izražava da ne želi biti rob ili sluškinja svome mužu, ali isto tako ni teret. Ona brak smatra svetim i vrijednim darom koji će joj uljepšati život. Zbog toga također biva optuživana i prozivana ludom. Koliko se protivi sustavu i konvencijama vidljivo je iz toga što joj nije jasno zašto se ona kao najmlađa sestra ne bi udala prva.

U svom stavu prema iskrenom braku, pokolebala se tek u nekoliko situacija. Jedna takva bila je kad joj je Varović ponudio zaruke misleći da je ona njena sestrična Danica. On ju toliko nahvali i izjavi joj ljubav da ona pristaje na zaruke iako nije zaljubljena u njega. Tu se vidi njena neozbiljnost i nezrelost, premda kroz veći dio romana pokazuje zrelost i odlučnost. Njena sreća dolazi kad u tajnosti skriva mladog studenta Mirka. Tu spoznaje pravu ljubav kojoj odlučuje podariti svoj život i ući u brak. Koliko je voljela Mirka i koliko je bila odlučna u svojim idejama dokazuje to da je na njega i brak čekala sedam godina. Tako je postala primjer osobe koja nije stupila u brak prema pravilima. Nije se udala prva, ali se udala prije svojih starijih sestara. Također, nije se udala zbog financija i statusa, već iz ljubavi. Pokazala je da žena ne treba misliti ni na što osim na ljubav i poštovanje koje joj u životu trebaju da bi bila cijenjena. U razdoblju nastanka ovog romana, takvo što je bilo nezamislivo, a Zagorka je smatrala da takav brak jedino

i treba postojati, što je projicirala kroz Zlatu. Nije išla u krajnost pa da Zlata ne stupi u brak uopće, ali i korak da se uda iz ljubavi velik je korak u borbi žena za njihova prava.

Osim Zlate, za bolji položaj žena i ljubav u braku bori se i njena sestrična Danica. Ona razumije Zlatu i podržava njene postupke i ideje, pomaže joj u svakom njenom koraku. Jedina podrška koju Zlata ima u obitelji je njena, ali i očeva. Otac prikriva svoje političke ideale i u dubini svoje duše smatra da Zlata ima pravo, ali zbog svog političkog i društvenog položaja to ne može priznati pred svima poput Zlate. Time Zagorka želi na neki način izjednačiti muškarce i žene. Uz to, nastoji potvrditi da je društvo upravljalo i određivalo odnose prema ženama, jer otac zna da bi bio osuđivan i optuživan ako bi iznio vlastite misli. Nasuprot ocu su dva lika opozicionalaca, Vladimir i Mirko. Njih dvojica su mladići koji ne skrivaju da su na strani Zlate i Danice. Smatraju da žene trebaju biti cjenjenije i da zaslužuju ljubav. Tu je vidljiv sukob mladih i starih, onih koji su za i oni koji su protiv ravnopravnosti žena, kao i onih koji su na strani opozicije i onih na strani bana Khuen- Héderváryja. Time je Zagorka htjela istaknuti da se društvo mijenja i da mu treba promjena kako bi bilo uređenije i stabilnije. To je dokazala i krajem romana koji naznačuje da je nakon političkih promjena došlo i do onih društvenih, s kojima se promijenio i društveni položaj plemića, ali i žena koje su napokon mogle u brak iz ljubavi, kao i obrazovati se.

4.2. *Misterij žene Zofke Kveder i brak kao teret*

Misterij žene je zbirka crtica objavljena 1900. godine u Ljubljani. Bila je to prva knjiga Zofke Kveder na slovenskom jeziku. Stvarala ju je u vrijeme dok je studirala u Pragu zajedno s hrvatskim studentima. To je djelo fragmentarni prikaz mukotrpnog života žena bez izraženih političkih i feminističkih ideja. Feminističke ideje u ovom djelu Kveder je vješto sakrila iza misterija. Zbirka sadrži dvadeset i devet priča, crtica, fragmenata o svakodnevnim situacijama u kojima se žene nalaze. Crtice su pisane u prvom i trećem licu jednine, a pripovjedač je u nekima individualan, personaliziran, a u nekima iskazuje kolektivno mišljenje i poziva na promjene. Neke su priče realističnije od drugih, dok su druge uređene i uljepšane osjećajima i intimom žene. Svaka je crtica u potpunosti direktna jer Kveder iznosi žensku svakodnevicu bez nježnosti, na brutalno iskren način. Sve priče odvijaju se u bezimenim gradovima, ulicama, polijima, selima, što daje poseban misteriozni doživljaj cijeloj zbirci. Djelo započinje stihovima iz *Knjige o ženama* Laure Marholm. Iz toga se može zaključiti da je Kveder pratila europsku književnost i uključila ju u kontekst svog rada. Dio iz tih citata javlja se u posljednjoj crtici pa

tu možemo pričati o cikličkoj kompoziciji zbirke. Intertekstualnim uvodom iznosi svoje želje i ciljeve koje je htjela postići svojim radom. To posebno ističe Helena Sablić Tomić, koja kao posebno važne izdvaja Kvederine uvodne riječi: „Nisam htjela povlačiti žensku patnju u blato, samo sam je htjela pokazati onima koji je ne vide tako da znaju za nju i poštuju ženu zbog nje i njene patnje i njene tamne zagonetne sudbine“ (Sablić Tomić 2004: 66).

Kveder kroz cijelu zbirku ne povezuje priče u kronološku radnju koja ima početak, zaplet i kraj, niti spaja likove, ali sve priče povezuje žena, njena razmišljanja i prisjećanja. Kroz ta razmišljanja i prisjećanja proteže se odnos žena i muškaraca određen socijalnim položajem i okruženjem. Kada se govori o odnosu muškaraca i žena ne može se zaobići motiv braka. Njega se Kveder često dotiče. Kroza nj prikazuje misterij koji žene taje kada se govori o braku. To je prvenstveno nasilje od strane partnera, siromaštvo i neimaština, alkoholizam i ovisnost. Kveder brak ne prikazuje kao blagoslov i ljubav, već kao prisilu zbog koje žene trpe kada financijska situacija u obitelji nije stabilna. Ženu prikazuje kao žrtvu društva i braka, nema emancipiranih žena koja se bore za svoja prava ili koje imaju novaca za školovanje. Nastoji istaknuti da nisu maltretirane samo žene u dogovorenim brakovima, već i one koje dobrovoljno biraju partnera i pristaju na brak, ali socijalni status im uzrokuje tjeskoban život. Ne prikazuje žene kojima otac ili majka imaju čvrst status u društvu, nego obične žene, kućanice, koje ne smiju iz kuće, koje nemaju društvo ni slobodno vrijeme. Prikazuje žene koje se ne bore za pravo glasa i obrazovanja, ali se bore za ljubav i slobodu od prisilnog braka bez ljubavi tako što trpe nasilje, bol, bijedu i marginalizaciju od društva i muževa. Taj prisilni brak joj nisu prepisali roditelji, nego ga je izabrala sama, no postao je prislan jer je dobila djecu koja su takvoj ženi uvijek na prvom mjestu i zbog njih će pretrpjeti i fizičku i duševnu bol. Takav brak ženi postaje teret i nema više veze s ljubavlju ni političkom moći. Svim fragmentima Kveder je prikazala žensku bol i patnju i tako stvorila potpuno drugačiju sliku društvenog položaja žena u odnosu na svoje suvremenice. Taj njen prikaz Sablić Tomić definira kao „ženski kaleidoskop koji prikazuje različite slike iz života žena kroz muškarca jer se ženu uvijek promatra kroz muškarca i uspoređuje s muškarcem“ (Sablić Tomić 2004:65) .

Kveder se odlučila na težak način prikazati brak i društveni položaj žena. Odlučila se na svakodnevicu i njenu crnu sliku bez uljepšavanja. Feminističku ideologiju vješto je prekrila u tu svakodnevicu dvadesetog stoljeća. Ženska patnja, neizdrživost i odbačenost od okoline koja ju još nije u potpunosti prihvatila, prikazuje žensku borbu. Potraga za mirom, ljubavlju, žudnja za partnerom koji ju voli i poštuje i brakom koji je rezultat beskrajne ljubavi prikazuje žensku želju. Traganje za identitetom u društvu određenom s bezbroj konvencija i transformacija tog identiteta prikazani su stalnim feminističkim motivima, kao što su već spomenuti brak,

seksualnost, udaja, čežnja, samoubojstva i ljubav. Uz sve te motive najvažniji je traganje za srećom, što je ujedno i glavana feministička ideja ove zbirke. Kvederina žena želi muškarca kojem će vjerovati i koji ju neće gledati kao seksualni objekt koji može koristiti kada želi zadovoljiti svoj animalistički nagon. Sve to želi i današnja, suvremena žena u Zapadnom, razvijenom svijetu. Što to znači? To znači da Kvederina žena i žena iz dvadeset i prvog stoljeća i dalje svakodnevno proživljava nasilje i gledana je kao seksualni objekti, a o tome ne smije progovoriti. Ta činjenica dovoljno govori o tome koliko je prikaz u *Misteriju žene* zapravo misterij, jer ako su žene danas ubijane zbog toga što progovaraju o nasilju, zamislimo kako bi bile kažnjavane da su se na to žalile prije tisuću godina. Kveder je nastojala otkriti taj misterij kroz svoje priče, ali možda i iznijeti ono što je ona proživjela. Možda je kroz neke žene u crticama Kveder htjela prikazati sebe, svoju bol, osjećaje i iskustva, ali to nitko ne može potvrditi. Toliko je dala sebe u to djelo samo kako bi spasila žene od braka koji je teret i muževa koji su gospodari njihovih života. Svoju feminističku ideju ističe i vlastitim zaključkom na kraju zbirke u kojem navodi da sve što suvremenoj ženi treba je njegova ljubav i onda će žena biti slobodna i neće znati za granice u svom životu.

4.3. *Plein air* Jagode Truhelka i protivljenje braku

Plein air je roman koji je objavljivan u sarajevskom časopisu *Nada* 1897. godine. Roman govori o mladoj Zdenki koja prava i slobodu žena zastupa na dvije razine. Kroz traumu i odbijanje braka u mladosti i kroz samostalno obrazovanje, posao i umjetnost u narativnoj sadašnjosti. Roman priča dvije potpuno različite ljubavne priče. Prva i važnija je ona o Zdenki Podravec i Vlatku Urbaniću, a druga je ona između Zdenkina brata Hinka i Vlatkove sestre Cvijete. Cijeli je roman ispričan iz Vlatkove perspektive. On kroz svoju autodijagetičku perspektivu i „muške oči“ govori o emancipiranoj i slobodnoj umjetnici Zdenki i njihovoj ljubavnoj i obiteljskoj povezanosti. O ovom romanu piše i Nemeć koji ga nazivlje „nepravredno zaboravljenim romanom“ (1994: 248), ističući da je *Plein air* i „prva dosljedno provedena autodijagetička pozicija u našem romanu u 19.st.“(1994: 249). Kako bi se razumio kontekst romana važno je razumjeti sam naslov. *Plein air* označava tehniku impresionističkog izraza koja podrazumijeva i slikanje na otvorenom. Tu tehniku u romanu koristi Zdenka. Ona njome želi istaknuti i svoje stanje duše koja teži slobodi i otvorenosti. Njena duša poput slikarske tehnike teži prirodi i bijegu u prirodu. Bijeg od stvarnosti u prirodu jedna je od antimodernističkih obilježja koja možemo pronaći u većini tekstova toga razdoblja. Kao pojam, „plein air“ se pojavljuje nekoliko puta u tekstu, a najviše u trenutku kada Zdenka daruje sliku mladencima, Cvijeti i Hinku. Tada

jedan od baruna hvaleći sliku objašnjava sam pojam: „Plein air – svi su ga saloni puni; ali i jest u tome nešto! A ova slika izim toga odaje pravog umjetnika. Sklad je boja smjelo zamišljen, a izvedba je upravo majstorska (...) Svjetlo, zrak, sjaj, bez sjena, a opet sve živo i plastično.“(Truhelka 1997: 141).

Zdenka je glavni lik romana. Umjetnica, žena, odgajateljica, zagovornica prava, obiteljska zaštitnica i borbena filozofkinja, moralna pobjednica i heroj propalog braka. Zdenka je Truhelkin lik koji prikazuje feminističke ideje i emancipaciju žena kroz dvije priče. Lik koji svoje stavove ne napušta, barem ne sve do kraja romana. Prva priča je Zdenkina trauma koju je doživjela kao mlada djevojka. Preljub koji se ispriječio ranom braku u koji je trebala ući. Opiranje braku jer ju je zaručnik prevario nitko nije razumio osim nje same. Znala je da ako uđe u taj brak da će se preljub ponoviti i da će njen život postati robija prema suprugu. Kao što je u devetnaestom stoljeću bilo normalno. Zdenka se od tada protivila braku, ali ne i ljubavi. Njena priča je među narodom ostala zapamćena i time Truhelka želi pokazati da je Zdenka odbijanjem braka zapravo ostavila velik trag na mnoge žene i potaknula ih da promisle o njenoj priči prije nego što potpišu „doživotnu robiju“. Zdenka u sebi čuva svoje emocije i kad ponovo osjeti ljubav ne želi to priznati. Ona je odlučila svu svoju ljubav dati djeci kojoj pomaže i svome ocu i bratu koji nisu bili ponosni na njene postupke, ali su se vremenom naviknuli na Zdenku i njenu feminističku borbu. Njeno ponašanje čini ih zabrinutima jer je Zdenka ispred društva i patrijarhata koji ne razumije Zdenkine postupke. Reklo bi se da razmišljaju staromodno. Takva razmišljanja i danas koče razvoj feminizma, ali i društva. Zdenka na brak gleda kao na nepotrebnu društvenu instituciju ograničavanja vlastite slobode. Razmišlja o braku koji je temeljen na ljubavi i razumijevanju, ali opet ne teži tome jer smatra da može živjeti i raditi sama, odnosno da joj brak i muškarci nisu potrebni. To se vidi u njenoj brizi za brata i oca. Ona brine o obitelji, o djeci i samostalna je umjetnica.

To je druga Zdenkina priča o emancipaciji. Ona je umjetnica koja stvara u miru i spokoju, a od toga i zarađuje novac. U nekim trenucima romana iznosi da ne radi zbog novca i trgovine, nego zbog slobode svoje duše. Smatra da joj je duša opterećena patrijarhalnim razmišljanjima i bijeg od njih vidi u slikarstvu u prirodi. Izražava se kao umjetnica i slobodna žena. Njen cilj je izboriti se za žensko dostojanstvo koje u to vrijeme nije postojalo. Truhelka koristi zanimljivu situaciju kako bi nas uvela u taj Zdenkin cilj. Situacija u kojoj je Zdenka kao samostalna i slobodna žena noću šetala gradom i pri tome doživjela osude i napade jer se odlučila na takav „nemoralni čin“. Ta situacija jasno prikazuje kako su se muškarci i društvo odnosili prema ženama u tom razdoblju. Ona nije u noćnoj šetnji vidjela ništa loše, a nije ni slutila da samo ona u svom gradu razmišlja na drugačiji način. Tu se pojavljuje osoba koja joj

vraća vjeru u ljubav – Vlatko. Već je time Truhelka iznijela ideju da Vlatko nije poput drugih muškaraca i da će se uz Zdenku njegova razmišljanja još više promijeniti na bolje. To se kroz roman i ostvaruje. Doktor prava u potpunosti mijenja svoju percepciju žena iznoseći priču o svojoj ljubavi.

Zdenka i Vlatko u romanu prikazuju jednu ne tako klasičnu ljubavnu priču. Vlatko želi prići Zdenki, koja opovrgava svoju zaljubljenost. Zbog svoje prošlosti i traume boji se ljubavi, ali i ne želi odustati od svojih ciljeva za žensku samostalnost. Ne želi lako priznati ljubav i pasti u okove Vlatkove ljubavi, ali indirektno mu daje do znanja da ga voli i želi. Njihova ljubav tako postaje psihološka igra u kojoj se mrse strasti, osjećaji, razgovori, druženja, sastanci i rastanci puni emocionalne napetosti i straha. Sve su to karakteristike moderne, emancipirane žene koja ima kvalitete i shvaća svoje vrijednosti, kao što su i karakteristike moderne ljubavi u kojoj je sve dopušteno bez konvencija, prisiljavanja i osuđivanja.

Kao što je spomenuto, cijela priča ispričana je kroz Vlatkovu perspektivu, odnosno sve što se govori o Zdenki njegovo je viđenje. Takva emancipirana i samostalna žena kroz oči muškarca još više dobiva na važnosti. Lik Zdenke je onaj lik koji je nastao kako bi bio uzor mnogima i kako bi čitatelji, a ponajviše čitateljice, spoznale da je njihov društveni položaj zakinut i da brak nije neophodan. Bez obzira na takva protivljenje braku i njene dvojbe, konstantno se bori s dvojbom u sebi, između ljubavi i savršena života s muškarcem i vlastite slobode i samostalnosti. Zdenka na kraju romana ipak ulazi u brak s Vlatkom. Može se to protumačiti na više načina. Truhelka je možda samo htjela sretan kraj za svoju emancipiranu ženu koja zaslužuje muškarca kao osobu koja će joj biti podrška i dati joj slobodu u stvaralaštvu. Druga opcija je ta da je Truhelka strahovala od toga da roman neće biti čitan ili bi mogao biti previše kontradiktoran za razdoblje u kojem je nastao pa je bez obzira na sva Zdenkina negodovanja njihovu ljubav okrunila brakom. Tu je onda brak shvaćan kao konvencija društva koju i čitatelj očekuje na kraju romana u kojem je glavna radnja ljubavna priča. Takvo razmišljanje opet navodi na to da društvo od žena, u ovom slučaju i od Zdenke i od Truhelke, nešto očekuje.

Kako bi u romanu prikazala Zdenkino i Vlatkovo odstupanje od konvencija Truhelka u roman uvodi bračni par koji je potpuno različit od njih – Vlatkovu sestru Cvijetu i Zdenkina brata Hinka. Njihov je odnos miran, staložen i podložen konvencijama. Oni se nakon nekoliko susreta odmah odlučuju na brak, ne spoznavši pravu ljubav i kvalitetu ljubavi. Suprotno Zdenkinoj i Vlatkinoj psihičkoj, ljubavnoj igri kroz koju su spoznali svoju ljubav, promijenili svoje stavove, ali ostali dosljedan primjer modernog braka temeljenog na ljubavi i uzajamnom

poštovanju, a da pri tom žena bude samostalna i ostvaruje svoje snove. Tako su postali jedan od prvih takvih parova u hrvatskoj književnosti.

5. Iste, ali i različite: što je isto, a što različito u navedenim prikazima žene i braka

Tri vrhunske autorice i tri feministički kontekstualizirana djela. No, koliko god im načelna ideja bila slična, među trima analiziranim djelima moguće je pronaći i neke razlike. Sve tri autorice u svojem su pisanju imale sličan cilj. Potaknuti žene da čitaju, da se bore za svoja prava, da shvate svoje vrijednosti, da se obrazuju, da imaju pravo na samostalnost i slobodu, da nije normalno živjeti u braku bez ljubavi i osjećaja, da ne moraju podnositi nasilje i poštivati društvene konvencije. Takvim idejama sve tri postale su feministkinje. Analiziranim djelima htjele su promijeniti društveni položaj žena na bolje, a da priče budu zanimljive i jednostavne za čitanje. I to im je uspjelo. Sve tri ostvarile su svoje ciljeve, ali su do ostvarenja došle na različite načine. Truhelka i Zagorka su svoje ideje prenijele preko ženskih likova Zlate i Zdenke. Dvije emancipirane mlade djevojke koje shvaćaju razlog svoga postojanja. Kao takve postale su uzor mnogim drugim djevojkama koje su čitale o njima. Kveder se malo razlikuje po tom pitanju. Ona svoje ideje ne iznosi direktno preko likova, već kroz piče koje govore o tabu temama nastoji poslati poruku ženama. Nema ženskog lika koji je emancipiran, želi se obrazovati i udati iz ljubavi. Ona prikazuje žene koje svakodnevno pate, proživljavaju bol i nasilje, podnose žrtvu zbog konvencija društva samo kako bi dočekale ljubav. Tu se Kveder razlikuje od Zagorkine i Truhelke koje kroz svoje hrabre i odlučne ženske likove jasno izlažu feminističke ideje. Zagorkine i Truhelkine junakinje su pripadnice visokoga društva koje se svojim idealima razlikuju od svojih staleških i obiteljskih suputnica. Kveder prikazuje obične žene, kućanice koje se moraju udati kako bi preživjele, jer i da se smiju školovati, nemaju sredstava za to. Kveder prikazuje nemoćne ženske likove koje ne cijene ni obitelj ni društvo, dok su Truhelkine i Zagorkine preslika vrlo cijenjenih žena u društvu. Tu je bitna razlika između ova tri djela. Zagorka i Truhelka koriste vrlo sličan pristup prikaza emancipacije žena, ali opet se razlikuju. *Mala revolucionarka* je kao i svako Zagorkino djelo poduprta političkim i nacionalnim kontekstom, čega kod Truhelke i Kveder nema. Djela se razlikuju i na formalnoj razini. Zagorka piše društveni roman koji prikazuje mladu djevojku u cjelokupnom društvu za vrijeme Khuen-Héderváryjeve vladavine. Truhelka također piše roman o emancipiranoj, mladoj djevojci, ali kroz jednostavnu ljubavnu priču utemeljenu na psihologizaciji likova pa je roman svrstan u ljubavno-psihološki roman. Zagorkina *Mala revolucionarka* također ima elemente ljubavnog romana, ali je kroz cijeli roman fokus na društvu i političkom stanju pa se ne može govoriti u potpunosti o ljubavnom romanu, kao što je to slučaj kod *Plein air*. Oba romana

obogaćena su elementima popularnog romana. Pojavljuju se slučajni susreti, ljubavne strasti, preoblačenja, skrivanja, tajne, prepoznavanja, prerusavanja i slično. Obično su ti elementi vezani uz dvije glavne junakinje i njihove partnere. Bez tih popularnih elemenata likovi junakinja bili bi nepotpuni, a radnja manje zanimljiva (djevojkama) za čitanje. Tako autorice ne bi mogle postići svoj cilj. Kvederin *Misterij žene* formalno je potpuno drugačiji od prethodna dva djela. Riječ je o zbirci crtica, priča ili fragmenata oblikovanih u zajednički prikaz svakodnevnih žena. Razlika je i u pripovjedaču. Kod Zagorke je cijeli roman iskazan kroz dijaloge, a Truhelkina priča o Vlatku i Zdenki ispričana je kroz autodijagetskog pripovjedača Vlatka. Kveder piše svoje crtice u prvom licu jednine i trećem licu množine kako bi pozvala ostale djevojke na suradnju i spas ostalih žena.

Truhelkina Zdenka i Zagorkina Zlata prikazane su kao glavne protivnice braka. Onog braka bez ljubavi koji dogovaraju roditelji i određuje društvo. Čvrste su i odlučne po pitanju tih stavova sve dok ne upoznaju ljubavi svog života i spoznaju smisao braka. To je jedan od zanimljivih elemenata za analizu. Obje se protive braku, a ipak na kraju ulaze u njega. Kao što sam već navela, smatram da su autorice negdje morale popustiti konvencijama i udati svoje junakinje. Isto tako, možda su nastojale prikazati da postoji sretan brak ako žene traže ljubav, a ne status i novac. To se može samo nagađati, ali što god da su planirale uspjele su u tome da ih se čita. Dobile su publiku i napravile veliki korak u hrvatskom društvu i kulturi, ali nikada ni one ni njihova djela nisu ušla u kanon hrvatske književnosti. Djela su kao i njihove autorice bila kritizirana od strane tadašnjih književnih kritičara, ali o kritikama sam dosta rekla u drugom djelu ovoga rada. Današnji kritičari često spominju Zagorkinu *Malu revolucionarku* u kontekstu njene tobožnje dvojne ličnosti, mlade Zlate. Isto tako spominju i *Plein air* o kojem se ne govori puno, a trebalo bi. Sve više se piše i o Kveder i njenom *Misteriju žene*. S obzirom na to, izdvojila sam nekoliko riječi književnika i teoretičara koji progovaraju o ovim trima djelima. Detoni Dujmić o *Plein air*: „Prethodi gotovo svim značajnim književnim zbivanjima u hrvatskoj moderni (...) psihološki roman naglašene feminističke ideje“ (Detoni Dujmić 1998: 111). Slovenski pisac Ivan Cankar nazvao je *Misterij žene* „suptilno žensko pismo“ (Detoni Dujmić 1998:187). O pristupu Adele Milčinović prema Kveder i njenoj zbirci Detoni Dujmić piše: „Pročitala je u knjizi trag suvremenog ženskog pokreta, no i ona je s nelagodnom komentirala neke drastične prizore i izraze, a pohvalila feljtonsku lakoću kojom je Kvederova tu i tamo skicirala velegradsku bijedu“(Detoni Dujmić 1998: 188). Zagorkina je aktualizacija narasla u posljednjih desetak godina pa se mogu pronaći i komentari suvremenih kritičara. Tako u jednom od zbornika sa znanstvenih skupova o njoj nailazim na komentar Maše Grdešić vezan uz *Malu revolucionarku* koji smatram prigodnim za kraj ovoga poglavlja: „U Zagorkinu narativnu

modelu posebice vlada netrpeljivost prema smiraju i kraju, što ona ilustrira novim podnaslovima pred kraj romana u kojima na nekoliko stranica spominje kraj jednog političkog režima, promjene u domu obitelji Garić, Zlatinu odraslu dob i Daničin sretan brak. Nasuprot tome, cijeli je roman bio poklonjen jednom događaju koji se zbio u jednoj jedinoj večeri. Kraj je izdvojen, poseban, nasilan i čudan“ (Grdešić 2009: 340).

6. Zaključak

Sve tri spisateljice čija se djela analiziraju u ovome radu, Marija Jurić Zagorka, Zofka Kveder i Jagoda Truhelka, stvorile su djela koja detaljno prikazuju i oslikavaju društvo, društveni položaj žena i instituciju braka. Svaka od njih odlučila se kroz drugačiji kontekst to prikazati, primjenjujući i feminističku ideologiju prilikom takvoga stvaranja. Zagorka se odlučila na prikaz u plemićkom društvu vođenom banom Khuen-Héderváryjem. Kroz mladu Zlatu koja se baš poput same Zagorkke borila protiv banove vlasti, odlučila svoj život predati u ruke opozicionalca i postati učiteljicom. Truhelka se pri stvaranju prikaza poslužila i umjetničkim idiomom koji, osim slikarske tehnike, opisuje i dušu mlade Zdenke. Djevojke koja se odlučila protiviti konvencijama društva stvarajući vlastitu umjetničku karijeru i prekidajući vlastito vjenčanje organizirano u sjeni zaručnikove prevare. Truhelka je detaljno prikazala psihu mlade i emancipirane djevojke koja je kroz cijelo djelo na razmeđu između ljubavi i braka i vlastite slobode. Dvojba je to koja konstantno muči djevojke sa životnim ciljevima. Kveder se odlučila na potpuno drugačiji prikaz. Ona osvjetljava žene koje su zaboravljene i zapostavljene. Oslikava društvo u onom sloju u kojem je brak borba i zatvor nastao kao rezultat loše egzistencije. Odlučuje se na radikalni potez i progovara o nasilju nad ženama, njihovoj bitci i mucu koju proživljavaju samo kako bi doživjele ljubav i poštovanje koje zaslužuju. Kveder je svojom tabuiziranom temom načela promišljanja o ženama koje nemaju sredstava biti samostalne i neovisne, ali ni mogućnosti kakve su imale žene iz visokih društvenih položaja.

Sve ove segmente razradio je ovaj rad. Analiza djela, način pisanja djela, moguće poruke i ideje koja su zastupale autorice i njihovi likovi. Obradila sam ovu temu s namjerom da se sve više uzima u obzir žena i njena vrijednost jer do danas to još nije stopostotno. Nastojala sam podsjetiti kako su to radile spisateljice koje su prve počele s takvim pisanjem i emancipacijom. Sve je krenulo od Zagorkre, Truhelke i Kveder te njihovih suvremenica, a uvijek je važno dobro poznavati prošlost da bi se moglo nešto promijeniti u budućnosti. Književnost je ono kroz što se sve ideje mogu prikazati u fikcijskom obliku, a s čvrstom i jasnom porukom publici koja čita tu fikciju. Kako bi se podučilo društvo o vrijednostima koje imaju žene i instituciji braka koja znači ljubav, vjeru i poštenje, važno je stvarati, čitati i razumjeti književna djela koja o tome progovaraju. Žene će biti zauvijek omalovažavane, maltretirane, odbacivane, šikanirane, a brak shvaćan kao ugovor kojim muškarac kupuje svoju ženu i ograničava joj vlastitu slobodu, sve dok iz književnih djela kao što su Zagorkina, Truhelkina i Kvedrina ne shvatimo koliko su žene vrijedne i koliko toga mogu postići samostalno. Zbog toga njihova djela imaju veliku važnost

u vrednovanju i oslikavanju društva devetnaestog stoljeća, ali i današnjice na koju mogu znatno utjecati svojim ženskim likovima.

7. Popis literature

1. Badurina, Natka. 2009. „Kako je osobno postalo političko u Zagorkinoj 'Evici Gupčevoj'“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 59-74.
2. Badurina, Natka. 2009. *Nezakonite kćeri Ilirije: hrvatska književnost i ideologija u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Centar za ženske studije.
3. Batinić, Ana. 2008. „Plemkinje duha: Marija Jambrišak – Jagoda Truhelka – Zdenka Marković“. *Nova Croatica*, god. 2 [32], br. 2 [52], str. 197-215. URL: <https://hrcak.srce.hr/174668> (pristup: 24. 8. 2023.)
4. Begović, Milan. 2005.-2006. *Eseji, kritike, polemike, miscelanea, intervjui*. Uredili Andrea Sapunar i Tihomil Maštrović. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Naklada Ljevak.
5. Benyovsky, Lucija. 2008. „Društvo Hrvatska žena i Zagorka“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 87-110.
6. Ćorić, Tomislav. 1997. *Hrvatska žena u povijesti*. Zagreb: K. Krešimir.
7. Detoni Dujmić, Dunja. 2000. „Kveder, Zofka“. *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Krešimir Nemeć. Zagreb: Školska knjiga, str. 418.
8. Detoni Dujmić, Dunja. 1998. *Ljepša polovica književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
9. Detoni Dujmić, Dunja. 2020. *Susreti u kon/tekstu: studije i eseji*. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
10. Detoni Dujmić, Dunja. 2000. „Truhelka, Jagoda“. *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Krešimir Nemeć. Zagreb: Školska knjiga, str. 736-737.
11. Dremel, Anita. 2009. „Zagorkin pop-feminizam u naraciji njenih autobiografija“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 155-170.
12. Dujić, Lidija. 2019. *Zovu ih književnicama*. Zagreb: Mala zvona.
13. Galić Kakkonen, Gordana; Grubišić Pulišević, Eldi. 2008. „Zagorkin književni prostor destrukcije ili kakva je to strahovita moć što gazi živote žena“. *Neznana junakinja –*

- nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 301-322.
14. Grgić, Kristina. 2009. „Marija Jurić Zagorka i kanon modernizma“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 17-36.
 15. Groznica, Anita. 2008. „Velika Zagorka u Maloj revolucionarki: sistemski pogled na neke figure devijacije u naraciji jednoga historijskog romana“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 323-342.
 16. Ivon, Katarina. 2023. *Jagoda Truhelka: poetika na margini*. Zagreb: Naklada Ljevak.
 17. Ivon, Katarina; Blažinović, Josipa. 2016. „Kako bih mogla da budem dobra ili o ženskom pismu Jagode Truhelke“. *Magistra Iadertina*, god. 11, br. 1, str. 51-72. URL: <https://hrcak.srce.hr/177632> (pristup: 24. 8. 2023.)
 18. Jakobović Fribec, Slavica. 2008. „Zagorka – subjekta otpora: svjedokinja, akterica, autorica ili feminizam, ovlašćivanje slobode i ravnopravnosti žene, politička strast 20. stoljeća“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 13-42.
 19. Jurić Zagorka, Marija. 1953. *Kako je bilo*. Beograd: Zabavni roman.
 20. Jurić Zagorka, Marija. 2014. *Mala revolucionarka. Roblje*. Zagreb: Jutarnji list.
 21. Kveder, Zofka. 2004. *Misterij žene*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
 22. Levstek, Ivana. 2008. „Zagorka i povijesni izvori u Gričkoj vještici“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 111-142.
 23. Mann, Jolan. 2008. „Mađarske teme u novinarsko-izvjestiteljskim tekstovima Marije Jurić Zagorka“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 61-85.
 24. Nemeč, Krešimir. 1994. *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*. Zagreb: Znanje.

25. Oklopčić, Biljana, Jakšić, Mirna. 2009. „Slavonska razglednica by Marija Jurić Zagorka: zrcaljenje stvarnog u fikcionalnom u romanu *Vitez slavonske ravni*“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 119- 137.
26. Ognjašek Gorenjak, Ida. 2008. „Neznana prvakinja povijesti žena u Hrvatskoj“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 45-60.
27. Protrka, Marina. 2008. „Feminina, feministička – Zagorka u procijepu autorske moći: rani Zagorkini tekstovi u etabliranim književnim časopisima na prijelazu stoljeća“. *Neznana junakinja – nova čitanja Zagorke: radovi sa znanstvenog skupa „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, nasljeđe“*, ur. Maša Grdešić i Slavica Jakobović Fribec. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 223-235.
28. Sablić Tomić, Helena. 2005. *Gola u snu: o ženskom književnom identitetu*. Zagreb: Znanje.
29. Slunjski, Ivana. 2009. „Odjeća ne čini ženu: stranputice binarnih opozicija“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 139- 154.
30. Šicel, Miroslav. 2005. *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća: knjiga III. Moderna*. Zagreb: Naklada Ljevak.
31. Truhelka, Jagoda i Milčinović Adela. 1997. *Izabrana djela*. Priredila Dunja Detoni Dujmić. *Stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
32. Tvorčić, Alojzija. 2009. „Zagorka kao širiteljica liberalnih ideja u romanu *Republikanci*“. *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura: zbornik radova sa znanstvenog skupa 28. i 29. studenog 2008. g.*, ur. Maša Grdešić. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 97-118.
33. Vuković Runjić, Milana. 2015. *Proklete Hrvatice: dvadeset životopisa*. Zagreb: Vuković & Runjić .
34. Zima, Dubravka. 2000. „Jurić Zagorka, Marija“. *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Krešimir Nemeć. Zagreb: Školska knjiga, str. 316-317.

35. Živković Zebec, Vedrana. 2015. „Naša djeca Jagode Truhelke – poučavanje sudbinama ženskih likova“. *Libri et liberi*, god. 4, br. 1, str. 27-43. URL: <https://hrcak.srce.hr/149043> (pristup: 24. 8. 2023.)

8. Sažetak i ključne riječi

Sažetak

Ovaj rad bavi se analizom djela triju autorica iz prve polovice dvadesetog stoljeća: Marije Jurić Zagorke, Zofke Kveder i Jagode Truhelka. Istražuje se kako tematiziraju brak i položaj žena u svojim djelima. Predmet analize je roman *Mala revolucionarka* Marije Jurić Zagorke koji prikazuje Zlatu Garić i njenu emancipaciju unutar obitelji i društva podložnih banu Khune-Héderváryju, zatim Zofka Kveder i njena Zdenka Podravac koja svoju samostalnost oslikava u tehnici *Plein air* i istoimenom romanu, te Zofka Kveder i njena zbirka fragmentarnih priča o ženskoj patnji *Misterij žene*. Prvi dio rada je uvod i metodologija rada. Drugi dio je analiza biografije triju spisateljica, a prikazuje prednosti i nedostatke koje autorice iznose u svojim autobiografijama te sporne situacije pojavljivane u medijima i književnim djelima. Treći dio rada prikazuje sažetu sliku triju autorica koju su stvorili njihovi suvremenici i današnji književni povjesničari i proučavatelji. Sljedeći, središnji dio rada, progovara o temi društvenog položaja žena i institucije braka unutar triju navedenih djela. Analizira se njihova uloga i uloga njihovih autorica, daju se opće informacije i sažeci djela te poruka koju prenose njihove junakinje. Naposljetku rada elaboriraju se povezanost i razlike između triju analiziranih djela, na formalnoj i sadržajnoj razini. Rad nastoji doprinijeti razvoju feminizma i potaknuti čitatelje i teoretičare na razmišljanje o važnosti triju autorica i njihovih djela.

Ključne riječi: brak, emancipacija žena, feministička književnost, feminizam, Jagoda Truhelka, *Mala revolucionarka*, Marija Jurić Zagorka, *Misterij žene*, neravnopravnost spolova, patrijarhalni sustav, *Plein air*, položaj žena, Zofka Kveder

9. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku

Title: The Social Position of Women and the Institution of Marriage in the Selected Works of Marija Jurić Zagorka, Zofka Kveder and Jagoda Truhelka

Keywords: marriage, emancipation of women, feminist literature, feminism, Jagoda Truhelka, *Mala revolucionarka*, Marija Jurić Zagorka, *Misterij žene*, gender inequality, patriarchal system, *Plein air*, social position of women, Zofka Kveder, female characters